

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДМЕЖУВАННЯ ФІКЦІЇ У ПРАВІ ВІД ПРЕЗУМПЦІЇ

Грищенко О.П.

аспірант III року навчання Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

На сьогоднішній день актуальним залишається питання відмежування таких юридичних категорій як фікція та презумпція, оскільки вони є близькими між собою. Як зазначає Іванський А.Й. «у правовій науці існує отождошення правових презумпцій та юридичних фікцій. У зв'язку з цим правові презумпції і юридичні фікції потребують розмежування. Складність розмежування, полягає в тому, що в основі фікції може лежати припущення. Але якщо це припущення явно неістинне, то перед нами фікція, якщо ж воно вірогідне, то це презумпція» [2, 202-207]. Отже, необхідно провести аналіз двох понять, для більшої об'єктивності відмежування, бо як фікції, так і презумпції є результатом правового мислення, що існує у правозастосовчій та правотворчій діяльності.

Визначення поняття «презумпції» надає нам популярний юридичний енциклопедичний словник (лат. praesumptio – припущення), який зазначає, що у праві «презумпції» – це експериментально встановлене припущення, що закріплюється в нормах права, звичай спостережуваний зв'язок між фактами, явищами, властивими даному конкретному випадку [3, 577]. Згідно словника іноземних слів і виразів «фікцією» є: 1) юридичний прийом, який полягає в тому, що дійсність підводиться під формулу, що не відповідає їй; 2) вигадка, неіснуюче, помилкове [4, 479].

Таким чином, презумпції – це припущення про наявність або відсутність фактів, з якими право пов'язує правові наслідки, що закріплені в законодавстві і юридичній практиці, тоді як фікції – це факти, що визнаються правовим актом компетентного органу, що існують і мають юридичне значення, хоча їх існування не доведено об'єктивно [3, 755]. Отже, як фікції, так і презумпції залишаються важливими у кримінальному праві для виникнення юридично значущих наслідків.

Зуєв Ю.Г. зазначає про чіткий розподіл таких категорій як юридична фікція і незаперечна презумпція та для їх відмежування посиляється на два критерії:

перший – відношення обох понять до «об'єктивної істини». У цьому зв'язку дослідник зазначає, що «на відміну від презумпції, фікція за припущення про наявність неіснуючого факту, спочатку помилкова. Презумпція, як узагальнення індуктивного характеру, навіть якщо вона незаперечна, об'єктивно відображає закономірно реально існуючий взаємозв'язок між фактами і самі факти, і в загальному сенсі істинна» [1, 87].

другий – можливість усунення: «якщо кількість фактів (невідповідних висновків, які робляться на підставі презумпції) зростає до певної межі, що тягне усунення статистичної закономірності, вираженої в узагальненні, то презумпція (спростовна і незаперечна) підлягає зміні або усуненню. Зазначена обставина відрізняє незаперечну правову презумпцію від фікції, явна хибність якої позбавляє всякого практичного сенсу обґрунтування її неспроможності» [1, 87].

Отже, відмежування таких двох категорій як фікції та презумпції можливе за наступними ознаками:

- ✓ за можливістю спростування: що стосується помилкової фікції, то вона не може бути спростованою, тоді як більшість з презумпцій направлені на можливість їх спростування;
- ✓ за визначеністю істинності: фікція базується на уяві, тоді як презумпція – на ступені ймовірності явища презумпції;
- ✓ за засобами формування: фікції – це результат творчої діяльності законодавця, тоді як презумпції – узагальнення знань про навколишню дійсність;
- ✓ за напрямком дії: найчастіше фікції знаходяться у матеріальних нормах, тоді як у процесуальних нормах знаходяться презумпції;
- ✓ за своїми логічними суттєвими ознаками, особливостями: фікції – це судження, тоді як презумпції – умовивід неповної індукції;
- ✓ за зв'язком із пізнавальним процесом: фікції є такими, що формують вигаданий факт, тому до пізнавального процесу відношення не мають, тоді як презумпції застосовуються як прийом, що є пізнавальним.

Список використаних джерел:

1. Зуєв Ю. Г. Презумпции в уголовном праве: дисс. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Ю. Г. Зуев. – Ярославль, 2000. – 208 с.
2. Іванський А. Й. Роль юридичних фікцій у регулюванні відносин фінансово-правової відповідальності / А. Й. Іванський // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 202-207 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08iajfvf.pdf>.
3. Популярный юридический энциклопедический словарь / Редкол.: О. Е. Кутафин, В. А. Туманов, И. В. Шмаров и др. – М.: Большая Российская энциклопедия, «РИПОЛ КЛАССИК», 2001. – 800 с.
4. Словарь иностранных слов и выражений / авт.-сост. Н. В. Трус, Т. Г. Шубина. – М.: Литература, 1997. – 576 с.